

bronsgroen

DE KOPPIGE dienstklopper VAN HET KNIL

Beziel door een tomeloze geldingsdrang wist Frits Hirschmann officier te worden in het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL). In Indië viel hij op door zijn daadkracht en levendige pen. Later, in Suriname, verijdelde hij een coup en introduceerde er het voetbal. Over deze 'controlfreak' schreef de oud gemeentesecretaris van Heerlen Jan de Lang een boeiend proefschrift.

door Ray Simoen

Net voordat Frederik Christiaan Hendrik - 'Frits' - Hirschmann 65 jaar werd, stierf deze oud-KNIL-luitenant. Nagenoeg blind, dementerend en leidend aan wat nu een oorlogssyndroom wordt genoemd. „'s Nachts werd hij plots wakker en ging dan zwaaiend met een kolossaal Indisch zwaard door het huis lopen, tot grote schrik van zijn familie”, zegt Jan de Lang in zijn huis in Heerlen.

De aimabele oud-gemeentesecretaris van Heerlen promoveerde kort geleden op een proefschrift over Frits Hirschmann (1870-1935), een verre oudoom van zijn vrouw. Geen geringe prestatie voor iemand die van huis uit wiskundig ingenieur is om in drie jaar tijd op 69-jarige leeftijd een livijge dissertatie te voltooien. En een uiterst lezenswaardige, bovendien. Maar het onderwerp van zijn studie leidde dan ook een zeer boeiend en spannend leven.

„Frits Hirschmann kwam uit een gezin van losers. Zijn vader was een rondreizende muzikant, zijn moeder had geen baan. Frits was een 'moetje' en werd door zijn ouders min of meer afgestaan aan zijn in Rotterdam wonende, ongetrouwde ooms en tantes, die hem ook opvoedden.” Door een oom met een militair verleden

werd hij enthousiast gemaakt voor een loopbaan in het leger. Met door zijn ooms en tantes bijeengeschareld geld kon Hirschmann naar de KMA - de Koninklijke Militaire Academie - in Breda. Daar werden de zonen uit de hogere milieus opgeleid tot officier in de landmacht of het KNIL. „Hij was van begin af een kind van zijn tijd, dus imperialist: Indië moest Nederlands blijven, en met alle mogelijke - militaire - middelen beveiligd worden tegen andere imperialistische mogendheden. Tegelijk heeft hij zich heel zijn leven lang proberen te ontworstelen aan zijn lage afkomst. Die geldingsdrang en ambitie waren bepalende karaktertrekken van hem. Evenals zijn grote zucht naar avontuur.”

Aan avontuur en gevaar heeft hij geen gebrek gehad in zijn militaire loopbaan, die 29 jaar duurde. Het was steeds onrustig in de Nederlandsch-Indische archipel van zo'n 12.000 eilanden. Constant waren er opstanden tegen het Nederlandse bewind en tegen inheemse vorsten en moesten ruzies en vetes tussen bevolkingsgroepen op de diverse eilanden beslecht worden. De hele Indische archipel moest door het KNIL gepacificeerd worden, zo had de roemruchte generaal J.B. van Heutsz bepaald. „Gigantische taak voor het KNIL dat maar uit 44.000 manschappen bestond en steeds met onbekend terrein werd geconfronteerd.

Generaal Van Heutsz met zijn staf tijdens de Atjeh-oorlog, waaraan ook Hirschmann deelnam.

foto Archief MGL

teerd. Tegelijk bezuinigde Van Heutsz op het leger. Slechts voor de helft van de commando's waren legerschoenen beschikbaar. De proviand was zo karig, dat het leger op de markt inkopen moest doen om niet van honger om te komen.” Hirschmann heeft veel zware gevechten moeten leveren. Onder Van Heutsz nam hij deel aan de bloedige en langdurige Atjeh-oorlog. Verder werd de om zijn daadkracht en improvisatieta-

lent geprezen Rotterdammer tot leidinggevende functies benoemd bij de twee lastige en gevaarlijke expedities op Celebes en Ceram. Van zijn eerste tocht naar Celebes deed hij uitgebreid verslag in de *Java Bode*. „Hij schreef geen juichende verslagen over hoeveel opstandige inlanders aan de bajonet waren geregen, maar objectieve verslagen van wat er was gebeurd. En meeslepend en met oog voor kleurrijke details be-

richtte hij over de mensen en culturen die hij ontmoette.” Zijn eerlijkheid brak hem wel op. Toen hij openlijk de cavalerie bekritiseerde en het opnam voor een kolonel, die de legerleiding ten onrechte wilde dumpen, werd hij op een uiterst gevaarlijke tocht naar een onherbergzame uithoek op Ceram gestuurd, waar het wemelde van de koppensnellers. „Maar dankzij zijn ijzeren mentaliteit en gestel overleefde hij.”

De vele verhuizingen en de zware ontberingen tijdens de vele veldtochten eisten wel hun tol. Hirschmann stortte in en werd gerepatriëerd. Niet voor lang. Van 1909 tot 1913 voerde de rasorganisator het commando over het Surinaamse leger, dat hij moest modelleren naar het Indisch leger. „Een hele roerige periode maakte Suriname toen door. Het land was door en door corrupt. Hij heeft zelfs nog een staatsgreep weten te verijdelen. Daarbij moest hij zich fel teweestellen tegen adviezen aan de Nederlandse regering om het leger in Suriname op te heffen. Hij kreeg te maken met roddels over zijn eerste vrouw Carolina Guy. En incompetenten ambtenaren op het ministerie van Koloniën frustreerden veel van zijn inspanningen in de West.” Maar misschien is, achteraf gezien, zijn grootste verdienste dat hij in Suriname het voetbal heeft geïntroduceerd en er de eerst voetbalclub - VV Juliana - heeft opgericht: Mijns, Kluivert, Davids en Seedorf mogen de oud-KNIL-militair wel dankbaar zijn.

Voordat hij in 1919 op 49-jarige leeftijd met pensioen werd gestuurd, moest Hirschmann ook nog even in de Oost het gevangeniswezen op poten zetten. Na een korte periode als inspecteur van de belastingen in Zeeland was hij van 1927 tot 1930 burgemeester van Ter schelling. „Ook daar etaleerde deze ietwat narcistische workaholic zijn daadkracht. Tegen de zin van veel eilandbewoners zette hij zijn plan door om het eiland via wegen te ontsluiten voor het toerisme. Hij trok naar Den Haag om, met succes, geld hiervoor los te peuteren.”

In 1933 was Frits Hirschmann op. Uitgeput stierf hij op 10 februari 1935 in Den Haag. „Tijdens zijn carrière was hij in alles wat hij ondernam, succesvol. Hij werd alleen geen generaal omdat hij te weinig politicus was en te veel uiting gaf aan zijn mening. Privé was hij heel wat minder geslaagd. In zijn familie was deze zwijgzame, ontoegankelijke en soms kreterige man niet bij iedereen geliefd. Maar boeiend was het leven van deze doordouwer ongetwijfeld.”